

Zb. Odsjeka povij. znan. Zavoda povij. druš. znan. Hrvat. akad. znan. umjet., 24(2006), str. 269-348

Lovorka Čoralić, *Barani u Mlecima-Povijest jedne hrvatske iseljeničke zajednice*, Dom i svijet, Zagreb 2006., 251 str.

U nakladi izdavačke kuće Dom i svijet te barske podružnice Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore Kotor, izašla je najnovija knjiga autorice Lovorke Čoralić o hrvatskim iseljenicima u Mlecima, nastala u sklopu njezinih višegodišnjih istraživanja o hrvatsko-mletačkim vezama.

Knjiga prikazuje povijest migracija iz grada Bara u Mletke od srednjeg vijeka do kraja ranoga novog vijeka. Kao okosnica za knjigu poslužio je autoričin članak objavljen 2005. godine u 23. svesku Zbornika Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u kojemu je ukratko izložila tu tematiku koju je tu proširila i nadopunila.

Iako su Barani činili važan dio povijesti hrvatske zajednice u Mlecima, o gradu Baru hrvatska historiografija pisala je vrlo malo, neopravdano izostavljajući taj grad iz općega konteksta hrvatske nacionalne povijesti. Tako ovaj rad, kako ističe autorica, ima za cilj pokazati njihovu nekadašnju uklopljenost i prije svega pripadnost hrvatskoj iseljeničkoj zajednici, što je istaknula i u naslovu knjige.

Knjiga se sastoji od 15 poglavlja, a posebno su izdvojeni prilozi, izvori i literatura, kazalo osoba, kazalo toponima i etnonima te na samom kraju bilješka o autorici.

U svojevrsnom uvodu u knjigu naslovljenom *Barani u Mlecima - stoljeća iseljavanja* (11-15) autorica ukratko iznosi glavne odrednice barskih iseljavanja u Mletke koje je u knjizi obradila u sljedećim poglavljima, naglasivši da joj je cilj bio prikazati da su Barani pripadali hrvatskoj zajednici u Mlecima i činili njezin važan dio, te tako ostavili traga jednako u hrvatskoj i mletačkoj povijesti kao i u jadransko-sredozemnoj povijesti općenito.

U prvom poglavlju naslova *Izvori i literatura* (15-27) autorica najprije daje cjelovit prikaz tiskanih i neobjavljenih vrela vezanih za tematiku Barana u Mlecima, ističući da se temeljna građa za istraživanje navedene teme nalazi u mletačkim arhivima, a koju zatim autorica detaljno predstavlja i raščlanjuje; manji dio građe, iz Državnog arhiva u Zadru, uporabljen je kao dopunski izvor. U drugom odjeljku ovoga poglavlja autorica iznosi i rezultate historiografije, naglasivši da iako postoji zapažen broj pojedinačnih studija i sinteza, tematika migracija u tim radovima zapravo nije obrađena, pa je autorici uporaba izvorne građe bila od najvećeg značenja i znanstvene vrijednosti.

U *ortlogu ratnih zbivanja i društvenih previranja: povijesni okvir* (27-33) naslov je drugog poglavlja u kojem se daje povijesni prikaz Bara tijekom stoljeća, počevši od prvog spominjanja u vrelima u 10. stoljeću do razdoblja od 1443. do 1571. kao razdoblja kontinuirane mletačke vlasti, u kojemu autorica posebno ističe ulogu Barske nadbiskupije, predstavivši u glavnim crtama i gospodarsko stanje u tom razdoblju. Doba nakon 1571. obilježeno je stalnim neuspješnim nastojanjem Venecije da ponovo zauzme Bar, posljednji put 1717. godine.

Treće poglavlje *Barske migracije i Hrvati u Mlecima – odsječak zajedničke povijesti* (33-47) započinje prikazom središnje teme ove knjige, migracijama odnosno iseljavanjem Barana i njihovih destinacija: u početku Kotor i Dubrovnik te drugi dalmatinski gradovi, a zatim i Mleci. Da bi razjasnila opće ozračje u kojemu su se ta iseljavanja događala, autorica je iznijela neke osnovne odrednice koje se odnose na život i prisutnost hrvatske zajednice u Mle-

cima općenito, a unutar kojih će obraditi Barane u poglavljima koja slijede. Tako uz pomoć grafikona raščlanjuje učestalost iseljavanja Hrvata u Mletke, zavičajno podrijetlo iseljenika, strukturu njihovih zanimanja, mjesta stanovanja, toponomastičke tragove u gradu, ulogu hrvatske bratovštine sv. Jurja i Tripuna te daje kratak pregled niza Barana koji su dali prinos mletačkoj kulturi, umjetnosti i znanosti.

Sljedeće poglavlje *De Antivari, de Anitbaro, Antivarino - način ubilježbe barskih iseljenika u mletačkim vrelima* (47-51), prikaz je različitih oblika i načina bilježenja iseljenih Barana u mletačkim izvorima koji otkrivaju njihovo, u etničkom smislu, slavensko podrijetlo.

Vremenski okvir barskih useljavanja u Mletke dan je u petom poglavlju (51-55) i predložen grafičkim prikazom, od 1400.-1700. godine, a rađen je na temelju prije svega oporučnih spisa. Autorica ističe da se barska useljavanja u najvećem dijelu poklapaju s razdobljem hrvatskih iseljavanja u Mletke. Razdoblje najučestalije nazočnosti Barana u Mlecima je od 1476. do 1525., a taj intenzitet osjetno opada nakon 1571. godine i dolaska Bara pod osmanlijsku vlast.

O mjestima stanovanja barskih iseljenika unutar pojedinih gradskih predjela i župa Venecije, mletačkog otočja kao i kopnenog zaleđa govori šesto poglavlje naslovljeno *Mletački predjeli i župe, laguna i Veneto - mjesta stanovanja Barana* (55-61). Temeljitom analizom i grafičkim prikazima iznesenih podataka autorica prikazuje kao najčešće mjesto stanovanja Barana predio Castello, i to u zonama tradicionalno nastanjenim hrvatskim useljenicima čime se dodatno posvjedočuje njihova integritetnost u hrvatsku iseljeničku zajednicu u Mlecima.

Slijedi poglavlje u kojemu autorica kao još jednu temeljnu sastavnicu svakodnevlja Barana u Mlecima utvrđuje njihove profesionalne djelatnosti i zanimanja (61-73). Tako, gledano u postotcima, najveći udio ima pomorstvo, zatim trgovina i državne službe, slijede kućna posluga, obrti, intelektualna zvanja i umjetnost te ostalo. U brojnim oporukama, kao glavnom izvoru proučavanja, ponovo se utvrđuje kako su barski iseljenici bili usmjereni na zanimanja i djelatnosti karakteristične za pripadnike hrvatske useljeničke skupine.

O socijalnoj strukturi i gospodarskim mogućnostima govori osmo poglavlje *Siromašni i bogati - gospodarske mogućnosti i oblici poslovanja iseljenih Barana* (73-83). Autorica dolazi do zaključka kako je pretežiti dio Barana pripadao skupini manje imućnih useljenika (49%), dok je malobrojniji dio Barana (22%) ulazio u imućniji, elitniji, dio hrvatskoga prekojadranskog iseljeničstva.

Poglavlje *Svjedočanstvo pripadnosti hrvatskoj zajednici - obitelj i prijateljske veze barskih iseljenika* (83-101) otkriva nešto od privatnog i svakodnevnog života Barana te o njihovim obiteljskim, rodbinskim, bračnim i prijateljskim vezama, poznanstvima te poslovnim suradnjama i partnerstvu. Čini se da su najviše bili upućeni na svoje sunarodnjake, tj. stanovnike podrijetlom iz onodobne Mletačke Albanije, ali zamjetno je i povezivanje s ostalim pripadnicima hrvatske nacionalne zajednice u Mlecima.

Barani u mletačkom vjerskom svakodnevju naslov je desetog poglavlja (101-119). Prema podacima, bili su gotovo isključivo katolički vjernici, a raščlambe njihovih oporuka svjedoče o raznolikim oblicima komunikacije s mletačkim crkvama, samostanima, bratimskim udrugama, ubožistima i duhovnim osobama. U iskazivanju religioznosti, u usporedbi s ostalim hrvatskim iseljenicima, Barani prednjače obiljem iskazanih legata i darovnica i općenito brojnošću raznovrsne komunikacije.

Jedanaesto poglavlje, *Među osnivačima i vodećim dužnosnicima - Barani i hrvatska bratovština sv. Jurja i Tripuna* (119-127), već u naslovu otkriva koliko su važnu ulogu imali Barani u

hrvatskoj bratovštini u Mlecima. Našavši se među osnivačima bratovštine, njihova se uključenosť u njezin rad, posvjedočena brojnim donacijama, kao i njihov udio u upravnim strukturama udruge može kontinuirano pratiti u dokumentima.

Dvanaesto poglavlje, *Sjećanja na zavičaj: obitelj, vjerske ustanove i posjedi u domovini u oporukama iseljenih Barana (127-137)*, preko analize oporučne građe, u kojoj se zapažaju učestala darivanja barskih crkvenih ustanova i tamošnjih duhovnih osoba, ističe da unatoč tome što su Barani najčešće bili trajno iseljeni i prilagođeni u svakodnevicu Mletaka, nisu prekidali veze sa zavičajem.

Na sljedećim stranicama knjige (137-140), u trinaestom poglavlju, autorica se bavi neželjenom nazočnošću Barana u Mlecima, tj. onim aktivnostima Barana koje su smatrane nezakonitim, neprimjerenim i sudski kažnjivim. Riječ je o slučajevima koji su zabilježeni u spisima pojedinih mletačkih magistratura te mletačke inkvizicije.

O istaknutim barskim pojedincima koji su u svom vremenu imali zapaženu društvenu i kulturnu ulogu u Mlecima govori poglavlje *Pisci, slikari, zlatari i diplomatski poslanici - tragom znamenitijih Barana u Mlecima (141-153)*. Autorica predstavlja niz zapaženih pojedinaca, sudionika političkoga, crkvenog i kulturnog života u Mlecima te putem primjera ističe ravnopravnu uključenosť Barana u tadašnje zapadne intelektualne i kulturne tokove.

Posljednje, petnaesto poglavlje, donosi završni zaključak o svemu prethodno izloženom u knjizi. Ponovo se ističu glavne sastavnice nazočnosti Barana u Mlecima te na taj način naglašava i dokazuje kako su oni činili neodvojiv dio hrvatske iseljeničke zajednice.

Nakon toga slijede *Prilozi (165-215)* u kojima autorica donosi najprije popis oporuka barskih iseljenika u Mlecima (kronološkim redom), a zatim i prijepise dvanaest odabranih oporuka te prijepis molbe obitelji Šestan mletačkom Senatu kao i prijepis procesa mletačke inkvizicije vođen protiv jednog Baranina u Mlecima.

U cjelini naslovljenoj *Izvori i literatura (215-229)* autorica donosi iscrpan popis najprije neobjavljenih, a potom i objavljenih, izvora te literature.

Kao posljednje cjeline na kraju knjige nalaze se *Kazalo osoba i Kazalo toponima i etnonima (229-245)* te kratka *Bilješka o autorici (249-251)*.

Knjiga je važan doprinos u osvjetljavanju hrvatsko-mletačkih povijesnih i kulturnih veza i bitan prilog rasvjetljavanju povijesti hrvatskih zavičajnih skupina u Mlecima među kojima je, što se vidi iz knjige, sasvim istaknuto mjesto i ulogu imala i barska zajednica koja je, iako desetljećima historiografski zanemarivana, po svim svojim temeljnim sastavnicama činila neizostavan dio hrvatske iseljeničke zajednice u gradu na lagunama.

Marina Butorac

Fani Celio Cega, *Svakidašnji život grada Trogira od sredine 18. do sredine 19. stoljeća*, Književni krug Split, Biblioteka znanstvenih djela, sv. 143, Split 2005., 239 str.

Povijest i kulturna baština grada Trogira, tog jedinstvenoga bisera pod zaštitom UNESCO-a, iznimno je atraktivna istraživačka tema. Međutim, iako je o brojnim sastavnicama trogirске prošlosti, posebice o njegovoj spomeničkoj baštini, napisan nemali broj znanstvenih prinosā iz pera hrvatskih i stranih istraživača, razdoblje trogirske ranonovjekovlja, posebice trogirske svakodnevlja i kulture življenja njegova stanovništva, ostalo je pomalo zanemareno i ni približno dovoljno obrađeno istraživačka tema.